

Posudek na disertační práci Noemi Roupcové „Význam psychosociálních intervencí poskytnutých mladistvým uprchlíkům bez doprovodu“.

Předložená disertační práce Noemi Roupcové má 181 stran včetně seznamu literatury, realizovaných rozhovorů, tabulek, grafů, obrázků a čtyř příloh. Je rozdělena do úvodu, sedmi kapitol, závěru a seznamu literatury, který obsahuje 139 položek zahraniční i domácí literatury.

Celkové hodnocení práce

Autorka si zvolila společensky i odborně aktuální téma zaměřené na integraci (str.17) uprchlíků bez doprovodu v Německu, i když to v názvu práce chybí. K samotnému poznání si zvolila konstruktivistickou perspektivu za využití husserlovské fenomenologie a využila přitom kombinaci dvou výzkumných metod: dotazníku a polostrukturovaných rozhovorů (s uprchlíky a experty).

Cílem bylo popsat a analyzovat psychosociální intervence poskytované mladistvým bez doprovodu z jejich pohledu (str.62). Hlavní výzkumnou otázkou bylo: „ Jak by měl vypadat systém pomoci a podpory pro mladistvé uprchlíky bez doprovodu z jejich pohledu?“ Tato otázka byla doplněna dvěma vedlejšími otázkami. Výzkum byl uskutečněn na vzorku 79 dotazníků a 47 polostrukturovaných rozhovorů s uprchlíky a 23 polostrukturovaných rozhovorů s experty.

Autorka získala řadu zajímavých a jedinečných poznatků, které přispívají k hlubšímu pochopení psychosociálních intervencí zaměřených na mladistvé uprchlíky v Německu. Nejrozsáhlejší částí práce je šestá kapitola, která se věnuje analýze klíčových etap adaptace těchto mladistvých v adaptačních centrech, zahrnující oblasti jako ubytování, vzdělání, zaměstnání, volný čas, sociální kontakty, zdraví a integraci. Výpovědi respondentů poskytují komplexní přehled o silných i slabých stránkách těchto zařízení a odhalují subjektivní pohledy uprchlíků na jejich pobyt a integraci v cílové zemi. Bylo by přínosné některé závěry aplikovat i v českém kontextu a navrhnout možná zlepšení tohoto psychicky náročného procesu. Kapitola šest zároveň shrnuje klíčové poznatky z výzkumu a odpovídá na stanovené výzkumné otázky.

Nicméně mám dojem, že autorka nevyužila plně potenciál svých zjištění k širší diskuzi zkoumaného problému, tzn. získané poznatky z výzkumu diskutovat s již publikovanými příklady z jiných zemí za podpory integračních a dalších konceptů. To omezuje jak jejich širší využití, tak i možnou aplikaci v praxi (což zkoumané téma nabízí).

Při psaní posudku si uvědomuji své odlišné zaměření i výzkumnou praxi. Po zvážení všech okolností práci doporučuji k obhajobě, avšak s významnými výhradami. Níže uvádím konkrétní doporučení a možnosti, jak práci vylepšit a doplnit.

Nejdříve se soustředím na obecnější připomínky.

1. Tím, jak text volně plyne, stává se pro čtenáře hůře uchopitelný, zejména v souvislostech teoreticko-koncepčního pojetí a empirie. Teoretické kapitoly střídají empirické a souvislost mezi integrací a psychosociálními intervencemi se vytrácí, resp. není nikde diskutována. Vzniká tak problém při diskuzi a závěru práce, kde se autorka nedostatečně věnuje interpretaci výsledků výzkumu, teorii a již publikovaným příkladům. Chybí mi zde právě ta

„třešnička na dortu“, kdy autor má přijít s něčím novým, původním (ať v aplikační nebo empirické rovině, viz výše).

Celkově pro mě, jako oponenta, bylo dost matoucí přeskokování v rámci teoretických konceptů v různých kapitolách. Domnívám se, že by měly být koncepty, používané definice a přístupy popsány v rámci jedné teoretické kapitoly, kde by se daly ještě dále diskutovat.

Byť autorka na str.17 píše, že se práce zaměřuje na integraci, kontextuální a teoretické uchopení procesu integrace, resp. akulturace, je zmíněno na 2-3 stranách (52-54).

Domnívám se, že integrační proces je natolik komplexní a složitý, že není možné se vyhnout v diskuzi i dalším pracím zaměřeným nejen na uprchlíky a mladistvé, ale i na stále se častěji objevující transnacionalizaci. Ta hraje v současných migračních procesech výraznou roli zejména v souvislosti s globalizací a snazšímu přístupu k technologiím a digitalizaci. Současní uprchlíci mají zcela jiné pozice než jejich předchůdci právě proto, že jsou v podstatě velmi úzce napojeni na svou rodinu v zemi původu. To může do jisté míry i ovlivňovat jejich integraci a celkový psychický stav (negativně i pozitivně). Pomohlo by zařazení i dalších studií v Evropě zaměřených na mladistvé uprchlíky bez doprovodu (např. Erdal 2012, Erdal et al. 2020, Keles et al 2018), obecněji pojatých studií (např. Berry 1992, 1997, 2002, Ward 2008, Chirkov 2009) či příkladů z Česka. Tento nedostatek se promítnul v podkapitole 6.3.5 „Integrace“, která je zpracovaná na necelé stránce!!!

V práci se dále operuje s pojmy adaptace-akulturace-integrace – jak spolu tyto pojmy souvisejí? A v jakých souvislostech je autorka zaměřuje?

2. Řazení kapitol je pro mě nepřehledné. Celá práce má v názvu psychosociální intervence, ale více se o této podpoře dozvídáme až v kapitole 3 a 4, přičemž obě spolu úzce souvisí a mohly by být spojené tak, aby se některé skutečnosti nemusely znovu opakovat.

3. Je zvláštní, že se autorka neodvolává na své předcházející původní práce s podobnou tematikou, ať již diplomovou z roku 2023 (Sociálně pedagogické intervence podporující integraci mladistvých uprchlíků bez doprovodu v SRN) anebo článek v Havrdová ed. (2022) o psychosociálních intervencích. Tituly nejsou ani v seznamu literatury. Do jaké míry jsou ony studie duplicitní?

Formální nedostatky

V textu se setkáváme s nepřesnostmi, resp. je třeba vyjasnit užívání termínu „středisko prvního záchytu“, středisko akutní péče“, „středisko prvotní péče“, stacionární zařízení, střediska primární péče – toto je třeba sjednotit nebo vysvětlit.

Dále pak vysvětlení pojmu „běžná škola“, „běžná třída“ – v některých pasážích textu si nejsem jistá, zda se jedná o třídy německých žáků či o nějaký hybrid.

Co znamená zkratka HPZ (str.125)?

Domnívám se též, že práce mohla být lépe čtivá, kdyby se autorka vyhnula v kapitolách 6.3.1.-6.3.4. neustále se opakujícím vysvětlováním otázek v dotazníku a v rozhovorech. Mimochodem, v práci chybí struktura celého dotazníku (viz více níže).

Názvy grafů jsou zdvojené.

Metody zpracování

Autorka zvolila ke zpracování tématu zejména kvalitativní metody polostrukturovaných rozhovorů. Design výzkumu je poměrně podrobně vysvětlen v kapitole 5. Chybí mi však popis kvantitativního přístupu, kdy autorka použila v prvním kroku svého výzkumu dotazník. Není vůbec jasné, jak tento výzkum probíhal, jak byl dotazník dlouhý, jak byl vyhodnocen a jaké výsledky přinesl – to považuji za vážný nedostatek.

Dále mi chybí širší geografický kontext situace v Německu: kolik je tam celkem a kde ubytovacích zařízení pro mladistvé uprchlíky? Z tabulky 3 vyplývá, že experti pracovali v 10 centrech – žádné z nich není z východní části Německa. Proč? Kolik jich je celkem a kde jsou? Proč byla vybrána zrovna tato střediska? Toto by zasluhovalo větší diskuzi. V kapitole 3 jsou pak zmíněni jednotliví aktéři zapojení do psychosociální podpory mladistvým. Proč si autorka vybrala pro detailnější analýzu zrovna dobrovolníky, opatrovníky a kulturní tlumočnický? Nikde v práci toto není blíže vysvětlené. Až na straně 95, obr.9 dává do souvislosti působení jednotlivých aktérů...

Práci by nejspíš prospěl i kulturní/politický kontext a geografická vzdálenost/blízkost zemí původu. Pomohlo by to zejména při pochopení kulturních zvyků v rámci rodin uprchlíků, jejich očekávání, ale i souvislostmi s migračními trendy: Proč např. došlo k nárůstu žádostí o azyl pro mladistvé oproti roku 2022 (str.33)? Proč se národnost a počet tak odlišuje od žadatelů o azyl? Graf 2.

Afghánistán a Sýrie jsou dvě nejčetnější země původu mladistvých uprchlíků - přes 80%, přičemž ve vzorku je respondentů ze Sýrie jen šest. Chybějící zástupce žen autorka uvedla jako slabinu výzkumu, kterou lze za daných okolností pochopit. Do jaké míry tato absence mohla ovlivnit výsledky výzkumu třeba v oblasti vzdělávání?

Na začátku práce i na konci je částečně zmíněna situace v Česku. Přijde mi to násilné a nerozumím příliš smyslu, neboť autorka nikde nediskutuje vzájemnou podobnost/různost situace či nějaká doporučení pro českou politiku vůči mladistvým uprchlíkům.

Dosažené výsledky, nové poznatky

V práci se jedná o systematický popis výpovědí aktérů procesu začleňování mladistvých uprchlíků v cílové společnosti. Významnou roli hraje subjektivní vnímání situace mladistvých, v které se nacházejí. Dosažené výsledky v podstatě odpovídají zaběhnutým migračním vzorcům chování, kde významnou roli hraje vzdělání a kulturní prostředí země původu. Dobře zvládnutá kvalitativní analýza založená na deskripci zvolených témat by měla být zakončena širší diskuzí získaných výsledků na pozadí teoretických konceptů – to práce významně postrádá, neboť autorka se v kapitole „diskuze“ ani v závěru příliš nedostala k vlastnímu zhodnocení, návrhů možných zlepšení apod. a to v souladu s literaturou citovanou v kapitolách 2, 3, 4 a částečně i 5.

Splnění cílů práce

Autorka více či méně splnila vytyčené cíle práce. Přes výše uvedené připomínky doporučuji, aby o konečném výsledku obhajoby rozhodla komise.

Otázka k obhajobě

Čím by Váš výzkum mohl přispět v řešení podobné situace s mladistvými uprchlíky v Česku?

Jak podle Vás obohatila Vaše disertační práce výzkum zaměřený na uprchlictví a azyl?

V Praze, 17.8.2024

Doc. RNDr. Eva Janská, Ph.D.
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
PřF UK v Praze